

BUITEN

5^B JAARGANG N°. 10.

ZATERDAG 11 MAART 1911.

Foto A. Sandijk.

ZUID-BEVELANDSCHE BOERINNETJES.

INHOUD:

ZUID-BEVELANDSCHE BOERINNETJES. ILLUSTRATIE . . .	BLZ. 109
WEERVOORSPELLING: II. DE METEOROLOGIE ALS WETENSCHAP-IN-AANLEG, DOOR VAN BEUKENSLOT. . .	„ 110
PLUTARCHUS' BOEKJE OVER DE JUISTE GEMOEDSSTEMMING (SLOT) . . .	„ 110
DE FRAEYLEMABORG TE SLOCHTEREN, DOOR R. H. HERWIG, GEÏLLUSTREERD. . .	BLZ. 112—115
ZONNEBLOEMEN, DOOR E. TH. W., GEÏLLUSTREERD „	115—117
DE BEDIENDE VAN GENERAAL DUMOURIEZ, HISTORISCHE SCHETS VAN G. LENOTRE . . .	BLZ. 117
SAMADEN IN DEN WINTER, DOOR P. J. DE BRUÏNE PLOOS VAN AMSTEL, GEÏLLUSTREERD. . .	BLZ. 118—119
CORRESPONDENTIE . . .	BLZ. 120
HOUTSKOOL ALS EENDENVOER, DOOR G. . .	„ 120
ONTLUIKENDE KNOPPEN, DOOR L. DORSMAN Cz., GEÏLL. „	120

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

WEERVOORSPELLING.

II. DE METEOROLOGIE ALS WETENSCHAP-IN-AANLEG.

HET eigenlijke doel, zegt de beroemde Weenske meteoroloog Julius Hann, het eigenlijke doel der meteorologie kan slechts zijn, het weer vooruit te bepalen, vooruit te berekenen, precies op dezelfde wijs, als waarop de astronomen te werk gaan. Ook wij zullen dit als het doel beschouwen. Om dit doel te bereiken, moeten wij beginnen met de verschillende weer-elementen te bestudeeren. Wij moeten het weer leeren waarnemen!

Behalve het gebrek aan goede observaties schijnt ook de manier, waarop deze observaties verwerkt zijn en nog verwerkt worden, een oorzaak van de geringe vooruitgang der meteorologie. Dit is de meening van den bekenden weerkundige Kämtz. Inderdaad zou de conditie dezer wetenschap verreweg beter zijn, wanneer men bij de herleiding der wetten als de oude astrologen te werk ging. Terwijl deze eerst den loop van een hemellichaam in 't algemeen berekenden, zonder op de storingen van de nabijzijnden planeten te letten, zoeken de meteorologen allereerst alleenstaande verschijnselen op een bepaalde plaats te verklaren, zonder op den algemeenen loop van het weer op dat punt en de atmosferische verschijnselen in de nabijheid te letten. Dit is althans de meening van van Bebbber.

De oorzaak van vele veranderingen, die zich in de atmosfeer van Midden-Europa vertoonen, kan in Siberië of in den Atlantischen Oceaan liggen. Belangrijke veranderingen toch in het evenwicht der luchten kunnen bijna tegelijkertijd in Noord-Amerika, in 't midden van Rusland, Nederland en aan de Euphraat waargenomen worden. En het is niet gemakkelijk gelijktijdige fenomenen te onderzoeken.

Wij weten niet, wanneer wij „geïsoleerde" verschijnselen beschouwen, wat oorzaak en wat gevolg is. Slechts dan wanneer wij dezelfde, veelvuldig terugkeerende verschijnselen in verschillende streken der aarde onderzoeken, worden wij in staat gesteld het locale van 't algemeene te scheiden.

Wij bemerken op deze wijze het best die eeuwige wisselwerking tusschen de verschillende deelen van de luchtlaag en zien zeer snel in, dat datgene wat op dit oogenblik het gevolg van voorafgaande verschijnselen was, in 't volgende oogenblik de oorzaak van toekomstige verschijnselen wordt.

Eerst in den nieuwen tijd gelukte het een voldoende, op nauwkeurige waarnemingen baseerende methode te scheppen, maar langzamerhand wordt nu overal eenheid en orde bereikt.

Overal werden meteorologische stations opgericht. Het schijnt

ons niet oninteressant de geschiedenis van deze stations hier even te releveeren.

In 1854 werd, zooals bekend is, Sebastopol door de geallieerden belegerd, en de vloot lag voor de reede der stad. Men zal zich herinneren, dat deze vloot door een zwaren storm vernield werd.

Enkelen vestigden er de aandacht op, dat deze storm zich reeds te voren in Hongarije en Duitschland had vertoond en men met een beetje oplettendheid dezen storm gemakkelijk had kunnen voorzien.

Dit incident was er de oorzaak van, dat men begon met een soort stormwaarschuwingsdienst. Hiervoor waren weerstations noodig.

Door de resultaten, die men met die z. g. zeestations verkreeg, kwam men er toe ook landstations voor den landbouw op te richten. Het doel van deze instellingen was natuurlijk voornamelijk neerslag te voorspellen. Maar daar regen moeilijker te voorzien is dan storm, zijn deze „Landwarten" een fiasco geweest.

In ons land bevindt zich langs de kusten de stormwaarschuwingsdienst, eigenlijk een palencomplex, waaraan, wanneer de storm nadert, het sein geheschen wordt.

Verder heeft men hier het meteorologisch instituut te De Bildt, opgericht op initiatief van den eminenten geleerde Buys Ballot, den vader van de moderne weerkunde.

Buys Ballot publiceerde een verhandeling, waarin hij een methode aangaf, de tegelijkertijd plaats vindende weersverschijnselen voor te stellen.

Algemeen wordt Buys Ballot beschouwd als de samensteller van de z. g. Barische windwet, die naar hem genoemd is, de basis van de hedendaagsche weerkunde.

Deze wet van Buys Ballot bepaalt de betrekking tusschen luchtdruk en wind, die Buys Ballot vooreerst voor Holland aanwees en wier geldigheid tot de geheele aarde werd uitgebreid.

De meteoroloog Hann merkt in het handboek der physische Geografie („Die Erde") op, dat Coffin en Ferrel het eerst de z. g. Barische windwet in Amerika ontdekten, maar dat eerst later deze wet door Buys Ballot zelfstandig is geformuleerd.

Dat Ferrel inderdaad reeds vóór Buys Ballot de betrekkingen der luchtdrukverdeling tot de algemeene luchtstromingen gekend heeft, volgt zonder twijfel uit een werk van Ferrel, dat vroeger weinig bekend was (An essay on the Winds).

* * *

Door 't vestigen van meteorologische stations over de geheele aarde is er een internationale meteorologie ontstaan.

Om dus met vrucht voor de algemeene wetenschap te kunnen arbeiden, was het zeer wenschelijk op het gebied der internationale weerkunde tot internationale samenwerking te komen.

Om hiertoe te geraken nam de Amerikaan Mauvy het initiatief en vroeg regeeringssteun. Doch het publiek toonde weinig belangstelling. In 1853 echter werd de eerste internationale conferentie te Brussel gehouden, op initiatief van de Ver. Staten, waar een uniform observatie systeem ter zee vastgesteld werd.

In 1863 vond te Genève het tweede congres plaats, doch alle landen waren lang niet vertegenwoordigd.

In Augustus 1872 werd de volgende conferentie gehouden te Leipzig, waar alle landen flink vertegenwoordigd waren. Hier werd het groote nut van de weertelegrafie erkend, en het systeem geregeld. Het volgende jaar, op het Weenske meteorologen-congres werd een cijfer-systeem voor weertelegrafie voorgesteld, door R. Scott, welk systeem in de tweede zitting van het permanente comité te Utrecht aangenomen werd.

Voor de synoptische Meteorologie werden, onafhankelijk van alle talen verschillende symbolen vastgesteld: een puntje voor regen, een kruisje voor sneeuw, enz.

Aan het genoemde Weenercongres sloten zich aan: de zittingen van het permanente comité te Weenen (Sept. 1873) te Utrecht (Sept. 1874, Oct. 1878), te Londen (April 1876) te Rome (April 1879), te Bern Aug. (1880) te Kopenhagen (Aug. 1882).

Bovendien vonden nog plaats een private, maritime conferentie te Londen (1870) en 2 conferenties te Hamburg, welke de bespreking van den signaal- en weerseindienst in Noord-West Europa op hun programma hadden.

* * *

In een volgend nummer komen wij op deze telegrafische weerberichten en die ons bereiken in den vorm van de weerkaart terug.

VAN BEUKENSLOT.

PLUTARCHUS' BOEKJE OVER DE JUISTE GEMOEDSSTEMMING.

(Slot).

NU weet ik wel, er zal te eeniger tijd een verdienstelijk philoloog ontstaan, die met een pakhuis vol geleerdheid betooft, dat dit alles „teruggaat" op een ouderen schrijver, van wien niets meer over is, wiens naam nauwelijks meer bekend is en die door Plutarchus is gecompileerd. Hulde dan aan den compilerator, en hulde

ook aan den alles berechtenden tijd, die dien oorspronkelijken zegsman in het niet heeft doen verdwijnen, maar Plutarchus heeft bewaard tot zegen van zijn dankbare lezers in de verre, verre toekomst!

En bovenal: Paccius is filosoof of heeft althans een wijsgeerige opleiding gehad — kan hij met mogelijkheid ongevoelig zijn voor de vermaning om aan de zaken van maatschappelijk en staatkundig leven geen al te groote waarde te hechten? Moet hij niet gesterkt worden door de herinnering aan zijn eigen zedelijke kracht, een kracht nu misschien sluimerend in zijn ziel, maar die slechts behoeft opgewekt te worden om hem over vele bezwaren heen te helpen? En als hij dan dat grandioze slot te lezen krijgt van het leven een tempel Gods, waarin men niet *mag* verkeerden zonder den lach der blijmoedige dankbaarheid op het gelaat, voelt hij zich dan niet gesticht en neemt den last des levens weer op zich met opgerichten hoofde en het oog ten hemel geslagen? Mij dunkt, daarvoor behoeft hij nog niet eens wijsgeerig onderlegd te zijn.

Of 't geholpen heeft, dat boekje over de juiste gemoedsstemming? Wij mogen er niet aan twijfelen. Nergens meer dan hier toont Plutarchus den eere naam te verdienen hem door Lévêque gegeven, den naam van een genie in de practische moraal. Niet alleen is zijn optimisme aanstekelijk, maar die eene practische wenk van hem om bij elk leed, dat men *thans* ondervindt, terstond te denken aan al het genoeglijke, dat men *vroeger* heeft gesmaakt, is goud waard; die kan ieder mensch altijd te pas komen en die is van de geheele therapie, in dit boekje aan de hand gedaan, wel de hoofdzaak.

Doch er staat in die raadgevingen aan Paccius iets, waarmee een Christenmensch zich onmogelijk kan vereenigen. Dat wil ik niet verheelen, neen, ik wil het in het volle licht stellen, omdat dan, daar ben ik zeker van, veel van het bedenkelijke en aanstootelijke er van verdwijnt. Iemand zou n.l. kunnen zeggen: „Nu ja, zoo'n heiden heeft makkelijk praten, voor hem is 't niet zoo'n kunst of gave de ware gemoedsstemming te behouden, ja, onder alles een zekere blijmoedigheid te bewaren; hij denkt maar: als de omstandigheden niet willen, zooals ik wil, laat ik dan alle middelen te baat nemen om ze zoo goed mogelijk te dragen — zulke middelen zijn er in overvloed; en krijg ik het al te benauwd, wordt het leed, de pijn, de ergernis te zwaar. . . . welnu: de haven is in de buurt en het is niet moeilijk daarheen het lekkende levensbootje te sturen: de dood verschaft voor het minst rust en vergetelheid!”

Neen, zóó is 't bij Plutarchus niet gemeend. Zeker op *zelfmoord* als iets geoorloofds wordt gezinspeeld, maar vooreerst slechts even, in 't voorbijgaan: dat middel wordt niet b.v. in een klinkende slottirade aanbevolen, maar zeer voorzichtig, in 't voorbijgaan, en zóó dat een zeer aandachtig lezer of hoorder het ternauwernood opmerkt. Ook vergete men niet dat én door Plutarchus én door al zijn geestverwanten uit zijn tijd niets strenger wordt afgekeurd dan een onberaden, overijld de hand slaan aan zich zelf. En welke zelfmoord wordt door deze toegelaten? Wij vinden twee soorten door hen verdedigd, ja, zelfs geprezen.

Vooreerst de meer gewelddadige door zwaard en venijn van een Demosthenes, een Cato, een Otho. De eerste doodt zich om niet in de handen zijner vijanden te vallen, die zeker een wreed-aardig spel met hem zullen drijven, waardoor al zijn vroegere heldengrootheid tot een spot, een dwaasheid worden zal; de tweede doorsteekt zich om niet zijn vaderland te zien als een prooi van den tiran; de derde, in dit opzicht de grootste van allen, vergiet zijn eigen bloed, om 't burgerbloed te sparen. Al dezulken bewondert Plutarchus, ja hij verzwijgt zijn minachting niet voor diegenen, die, als Cicero, wanneer het er op aankomt, niet durven handelen als zij, kloek, vastberaden, gezwind. Mogen wij hem om dat inzicht al te hard vallen, wij, die reeds als kinderen hebben geleerd met eerbied te gewagen van Herman de Ruyter, Reinier Claessens, van Speyk?

Maar groter nog is zijn bewondering voor die andere geheel bijzondere soort van zelfmoordenaars, die in den Romeinschen keizertijd, dank zij de bij alle ernstige Romeinen zoo hoog geschatte Stoische wijsbegeerte, nogal eens schijnt te zijn voorgekomen. Die kunnen wij het allerbest leeren kennen uit een brief van Plinius (I, 12), dien ik meen hier te mogen mededeelen.

Mijn waarde Calestrius! Ik heb een zwaar verlies geleden, neen, *verlies*, dat woord is te zwak voor het derven van zulk een vriend. Corellius Rufus is gestorven en dat wel, iets wat mijn wond nog meer doet schrijnen, uit eigen beweging. Dat is het droevigste soort van dood, een dood, die niet door natuur of noodlot gewild schijnt. Want bij menschen, wier leven door een ziekte wordt afgebroken, geeft de onvermijdelijkheid zelve altijd nog een heelen troost, maar bij hen, die zelve den dood hebben ingeroepen, mist men alle vertroosting voor zijn leed, daar men zich voorstelt, dat zij lang zouden hebben kunnen leven. Corellius is door de macht der rede, die bij wijzen voor noodzakelijkheid geldt, tot dit besluit gedreven alhoewel hij veel redenen had om in 't leven te blijven: een goed geweten, een uitstekenden naam, grooten invloed, daarbij een dochter, een vrouw, een kleinzoon, zusters en behalve al die natuurlijke panden, eenige echte vrienden. Doch hij leed aan een aanhoudende, zoo kwaadaardige ziekte dat al die aangenaamheden van het leven minder moesten wegen dan wat er pleitte voor het sterven. Drie en twintig jaar geleden, zooals ik hem zelf heb hooren verhalen, was hij door een voeteuvel aangetast: zijn vader had er ook aan geleden: immers,

ziekten erven ook over evenals alle andere dingen. Zoolang hij nog in den bloei der jaren was wist hij die kwaal te boven te komen door een matig en uiterst streng leven; in den laatsten tijd, toen met de jaren ook de ziekte toenam, hield hij zich door geestkracht staande, hoewel hij ongeloofelijke pijnen, afschuwelijke folteringen leed. Want de pijn bepaalde zich niet als voorheen tot zijn voeten, maar trok door al zijn ledematen. Ik ben eens bij hem geweest in den tijd van Domitianus, toen hij lag in zijn buitenhuis. De slaven gingen het vertrek uit: dat was bij hem gewoonte als er een van de intiemere vrienden binnenkwam, ook zijn vrouw, anders zijn deelgenoot in alle geheimen, verwijderde zich. Corellius keek het vertrek rond en zei: „waarom, denkt ge wel, verduur ik zoo lang die vreeselijke pijnen?” „Om, al is 't maar één dag, dien bandiet te overleven.” Had men hem een lichaam gegeven passend bij zoo grooten geest, hij had dat, waarnaar hij zoozeer verlangde, zich met eigen hand verschaft. Toch is zijn bede verhoord, en toen dát gebeurd was toen heeft hij, nu hij gerust en vrij kon sterven, de banden verbroken, die hem aan 't leven boeiden, en die wel talrijk waren, maar niet zoo sterk als die eene. Zijn kwaal was verergerd, hij trachtte die door matigheid te lenigen, maar toen ze aanhield ontliet hij haar zonder aarzelen. Twee, drie, vier dagen gingen voorbij, hij weigerde voedsel. Zijn vrouw Hispulla zond mij ons beider vriend C. Geminius met de droevige tijding dat Corellius besloten had te sterven en noch door haar beden noch door die van hun dochter van zijn plan kon worden afgebracht: ik was de eenige die in staat was hem tot het leven terug te roepen. Ik snelde toe, kwam in de buurt, daar berichtte mij namens die zelfde Hispulla Iulius Atticus dat ik er nu ook niets meer aan doen kon; hij was steeds onverzettelijker geworden en had alleen nog maar den medicus, die hem eten wilde geven, in 't Grieksch geantwoord: „ik heb het vonnis geveld”. Dat woord van hem laat in mijn herinnering even veel bewondering als droefheid achter. Ik bedenk wat een vriend, wat een man ik mis. Hij is 67 jaar oud geworden, een leeftijd lang genoeg ook voor zeer sterken; ik weet het. Aan voortdurend lijden is hij ontsnapt; ik weet het. Hij is gestorven terwijl het goed ging met zijn verwanten en zijn vaderland, hem dierbaarder dan al de zijnen, in bloei verkeerde, ook dát weet ik. Toch treur ik over zijn dood als over dien van een krachtig jongeling en wel, al zult gij dat zwak van mij vinden, om mijn eigen persoonlijk belang. Immers ik heb verloren den getuige, bestuurder, leidsman mijns levens, in één woord, om te herhalen wat ik in den eersten tijd van mijn smart mijnen makker Calvisius heb gezegd, ik maak mij ongerust dat ik in strengheid van levenswijze zal verslappen. Dus: geef mij eenigen troost, niet dien alledaagschen: „hij was oud, hij was zwak”; daar weet ik alles van, maar een die groot is en dien ik nooit gehoord of gelezen heb. Want al wat ik wel eens gehoord of gelezen heb, dat komt alles toch wel bij mij op, maar dat is bij zoo'n smart te zwak.

* * *

Kan men zulk een sterven eigenlijk wel zelfmoord noemen? Doet het niet veel meer denken aan het gedrag van een zieke, die zich langen tijd door goeden moed en hoop en door als 't ware met den dokter mee te werken in 't leven houdt, maar op een oogenblik den moed en de begeerte om te blijven leven laat varen en dan ook zeer spoedig den geest geeft? Mij is een geval bekend van een koloniaal, Zwitser van geboorte, die zoo ziek uit Indië terugkeerde dat de geneesheeren van het hospitaal aan 't Nieuwediep stellig verklaarden, „langer dan twee dagen maakt hij het niet”. Toch heeft den arme jongen volle zes weken lang den dood bestreden met deze gedachte als wapen: „ik wil in dit akelige, vlakke polderland niet sterven.” Had men hem dadelijk naar zijn geliefde bergen gebracht, hij zou niet hebben gestreden, maar binnen weinig dagen ontslapen zijn, evenals die ander die maar steeds verklaarde: „ik wil niet sterven vóór ik mijn vader heb gezien” en die ook werkelijk den laatsten adem uitblies zoodra zijn vader zich aan zijn sterfbed had vertoond.

En al staat nu tegenover de leer der Stoici omtrent dit onderwerp, een leer die ook Plutarchus aanhangt, zij het met groote gematigdheid, die hij in alles betracht, het uitdrukkelijk voorschrijft van onzen godsdienst: „niemand mag het leven dat God hem gaf eigenmachtig afwerpen, of den post verlaten waarop God hem stelde”, die tegenstelling is bijna alleen theoretisch; practisch heeft de zelfmoord, door Plutarchus verdedigd, lang zoo veel niet beteekend als men wel zou kunnen meenen; de gedachte dááaraan heeft bitter weinig invloed uitgeoefend op het leven en handelen der menschen van zijn tijd.

En nu ten slotte: moge 't ook om vele redenen door en door verkeerd zijn Plutarchus' wijsbegeerte een „propaedeusis tot Christus” te noemen, iets Christelijks valt er, in wat hij leert en denkt, zeker waar te nemen. Hij is, iets wat men anders buiten de Christelijke en Joodsche wereld (men kan wel zeggen) *nergens* ontmoet, *vroom* in den vollen zin des woords: hij gelooft aan de liefdevolle leiding eener Hoogere Macht, voelt zich klein daartegenover en van Haar afhankelijk, hij twijfelt niet aan 's menschen hooge, eeuwige bestemming, aan de oneindige waarde eener menschenziel, en daardoor is hij wat ieder arts, vooral de zielearts, wezen moet maar alleen de geloovige zijn *kan*, blijmoedig, opgeruimd, vroolijk.

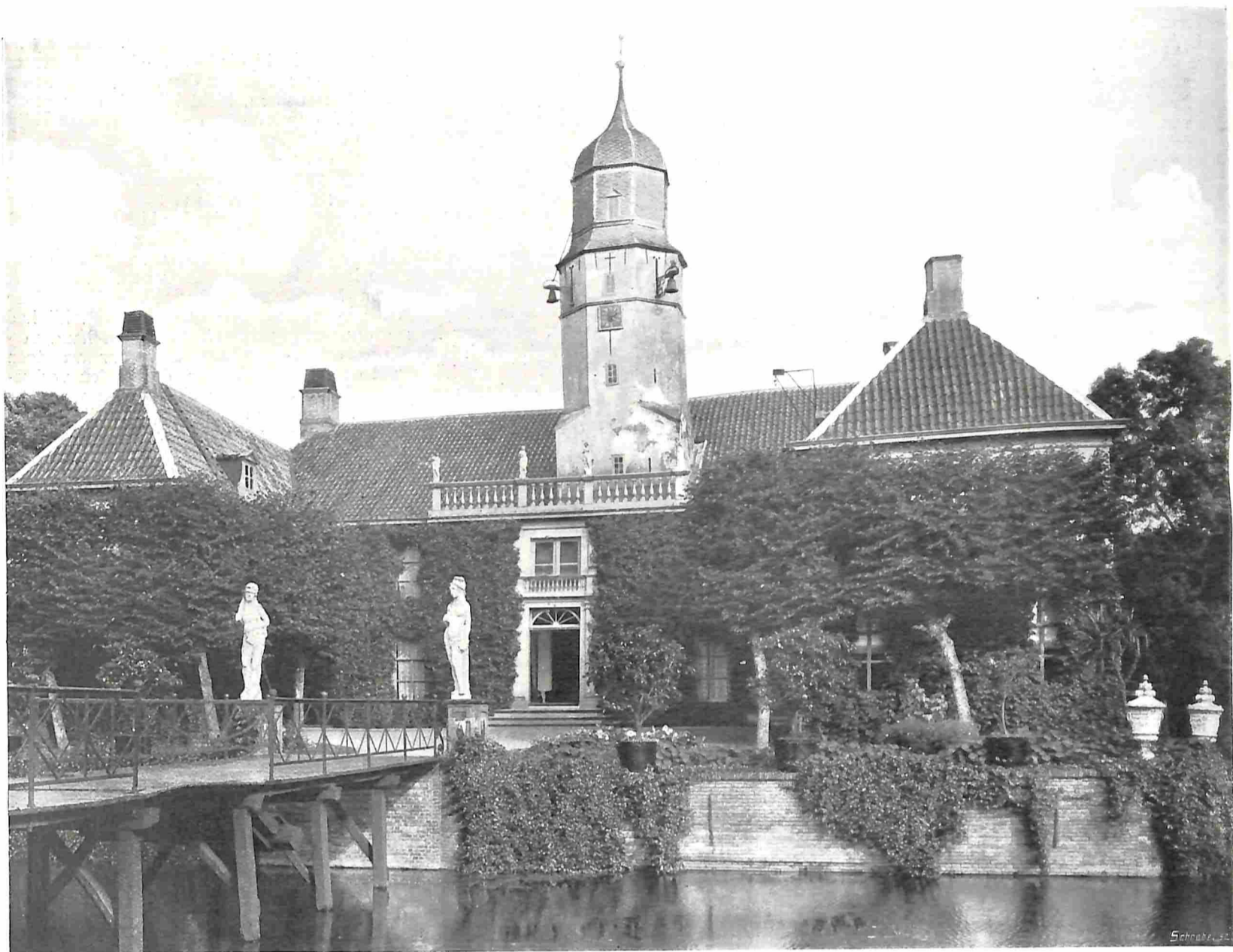

Foto R. H. Herwig.

DE FRAEYLEMABORG. DE VOORGEVEL.

DE FRAEYLEMABORG TE SLOCHTEREN.

ONDER het drie- of viertal dat ons nog is overgebleven van de „Ommelander 1) borgen” mag zeker in de eerste plaats genoemd worden de Fraeylemaborg te Slochteren, als het best bewaard gebleven type van een zoodanig kasteel met hoogen toren, grachten, voorplein, schathuizen enz.

Het aantal borgen was vroeger veel grooter in de provincie Groningen. Bijna elk dorp had er een, sommige zelfs meer! Te Middelstum b.v. stonden drie groote burchten, bij Lutjegast drie kleinere, bij Ten Post maar eventjes vier.

Nu was het begrip „borg” in de Ommelanden erg ruim. Onderscheidde een landrijk of uiterlijk of gewone boerenhofsteden, of waren er rechten aan verbonden, dan was men al spoedig geneigd het als „borg” te bestempelen. Het behoeft ons dan ook niet te verwonderen, dat Ludolf Tjarda van Starckenborgh op zijn borgen in het midden van de zeventiende eeuw verkeerachtig „borgten” kon aangeven.

„In het begin der 18de eeuw begint de slooping van een aantal der kasteelen uit de middeleeuwen; de Coendersborch bij Helpen, het huis Holwinde bij Uithuizen, de Warfumborg, Meyma bij Baflen en het verdere puin worden afgebroken. De zware baksteen en het verdere puin worden vooral tusschen de jaren 1730 en 1740 tot versterking der zwaar geteisterde zeedijken gebruikt. In stede daarvan verrijzen overal op het platteland deftige landhuizen, zonder grachten en ophaalbruggen, zonder torens en schietgaten, doch met statige inrijhekkelen, sierlijke tuinvasen en zonnewijzers. Ook de oude burchten zelf worden in de 2de helft der 17de eeuw, nog meer in de achttiende eeuw, nu het gevaar voor bestorming en nachtelijke overvallen is verdwenen, gemoderniseerd. De ramen worden vergroot en vermeerderd, de hameien of afsluithekkelen op de bruggen verdwijnen en het geheel krijgt een vriendelijker aanzien. Wel blijven nog de kanonen grimmig op het voorplein staan, de mond gericht naar hem, die het huis nadert, doch het geschut dient voortaan meer tot het geven van saluutschoten dan tot het weren

van den vijand, of het moest al zijn als bij Johan Schatter op Englumborch bij Oldehove, die zijn geschut gebruikte om de hem tot betaling manende deurwaarders door eenige knallende schoten schrik aan te jagen en tot terugkeer te dwingen”. (Mr. J. A. Feith, De Ommelander Borgen.)

Zoals bij vele oude kasteelen weten we van de stichting der Fraeylemaborg niet veel met zekerheid te vertellen. Wel bestaan er vermoedens, dat op de plaats van den tegenwoordigen burcht in de 13de eeuw het stamslot van het geslacht Snelgers stond. Men meent het bewijs te kunnen putten uit de bekende kroniek van Eemo en Menko.

Evenals overal in die ouden tijd heerschten er tusschen de aanzienlijke geslachten van de Ommelanden dikwijls twisten. Reeds sedert 1284 hadden verschillende edelen hevige ruzie. Aanleiding daartoe had gegeven Ida van Mertewolde. Zij was gehuwd met Elbo Medalda. Nadat ze een jaar met dezen het zuur en zoet des levens medeeld had, ontvleete ze met haar ouderlijke woning om kort daarna met Folpert Folpetra in den echt te treden. Natuurlijk moest zoodanige schending der huwelijksstrouw bloedig gewroken worden. Niet alleen de Medalda's en Folpetra's traden in't krijt; de wederzijdsche bondgenooten meenden een woordje te moeten meespreken. Vooral toen Elbo verdacht werd een paar edellieden gedood te hebben, werden nog meer partijen in den strijd betrokken. Onder de tegenstanders van Medalda vinden we vermeld een Elbo Haigienga van Slochteren, benevens Aylward en Eyno Snelgers mede uit die plaats afkomstig.

Men veronderstelt nu, dat genoemde Haigienga en de beide Snelgers hun kasteelen hadden, ter plaatse waar later de Fraeylemaborg en het kasteel De Ruten stonden. Dat zijn trouwens de eenige plaatsen in Slochteren waar sporen van burchten uit vroegere eeuwen werden aangetroffen. Mr. Tresling meende op grond van een en ander met vertrouwen te mogen zeggen, dat de Fraeylemaborg op de fundamenten van een overouden burcht rust. „Deszels zware muren”, zegt hij, „aan drie zijden uit het water opgetrokken, de drie torens, die er nog in het laatst der 18de eeuw aanwezig waren en vele andere kenteekenen, regtvaardigen het denkbeeld van oudheid, hetwelk wij er aan hechten.”

Meer zekerheid geeft echter de 16de eeuw. In het jaar 1538 was

1) Ommelanden = drie landstreken in Groningen (Hunsingo, Fivelingoo en 't Westerkwartier), die met de stad Groningen en hare bezittingen in vroegere eeuwen de prov. Stad en Lande uitmaakten. Tot pl. m. 1450 behoorde tot de Ommelanden ook het Oldambt.

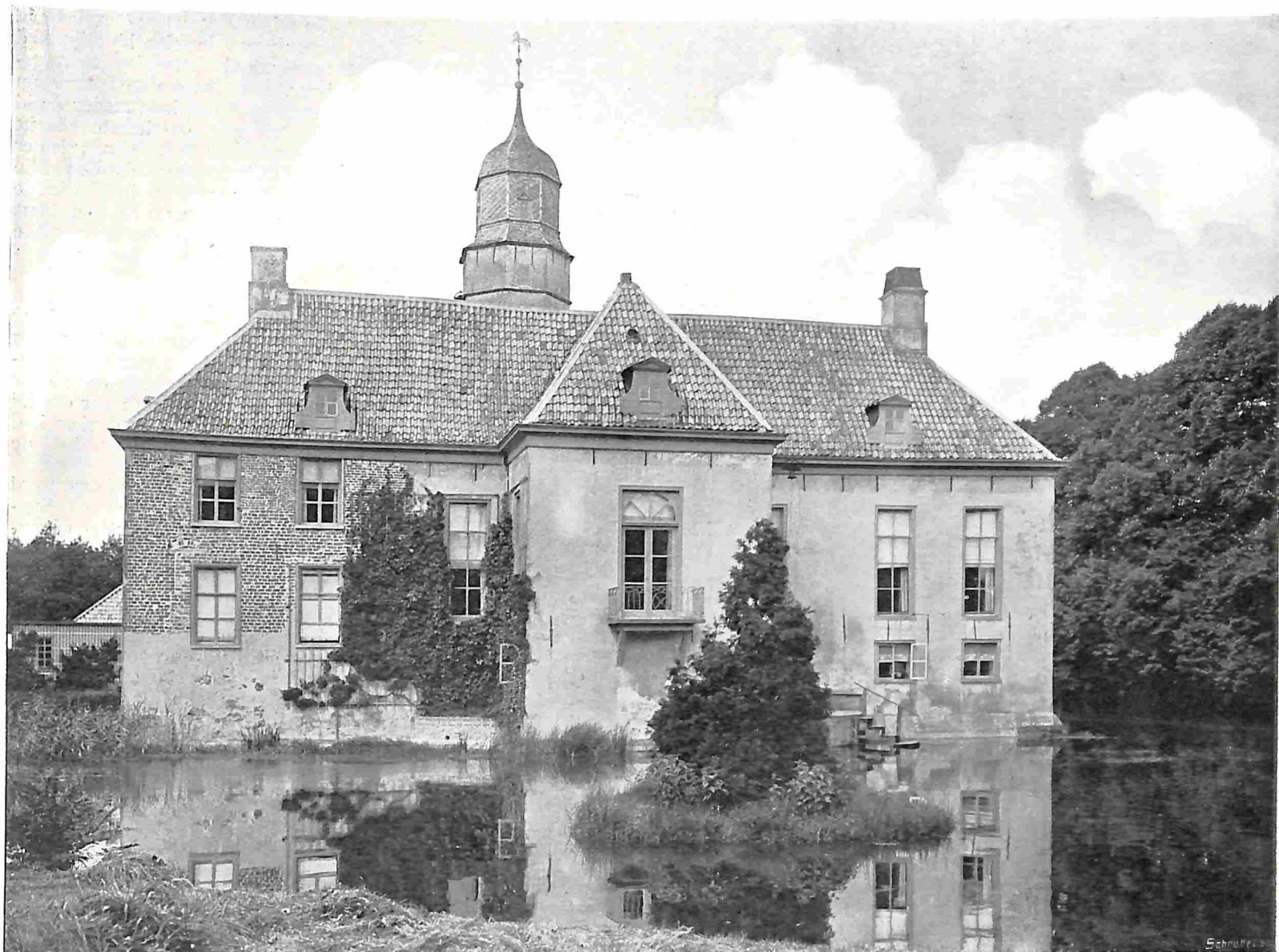

Foto R. H. Herwig.

DE FRAEYLEMABORG. ACHTERGEVEL.

Coesbrandt Fraylma, hoveling 1) tho Slochteren, bewoner van het kasteel. Dat was dus een der leden van het geslacht, waaraan de burcht zijn naam te danken heeft. Vrouwe Hillebranda Fraylema huwde met Seino Renghers, waardoor de bezitting op dit geslacht overging. Genoemde Seino was de zoon van Johan Renghers op Tuinga, Menolda en Oldenhuijs en Vrouwe Jutte te Waater toe den Arenshorst. De zoon van dezen Seino, Johan Renghers, was gehuwd met Vrouwe Gele van Laar. Hun zoon Seino Hendrik overleed ongehuwd. Na hem werd Osebrandt Renghers, gehuwd met Anna Clant, heer en meester op het kasteel. Na hem kwam de bekende, om niet te zeggen de beruchte, Osebrant Johan Renghers, gehuwd met Vrouwe Willem Anna Lewe. Van dezen befaamden politicus schrijft M. G. de Boer in de Tijdspeegel 1901: „Begeerig naar vergrooting van zijn macht, was hij niet keurig in de keuze der middelen, om dit doel te bereiken. Omkoopning noch geweldadigheid ontzag hij. Trotsch en laatdunkend jegens zijn minderen, handig en plooibaar in den omgang met zijn gelijken, liet hij geen gelegenheid ongebruikt om het doel van zijn leven te bereiken. Want gedurende zijn geheele loopbaan zien we zijn handelingen slechts door een drijfveer bestuurd: vergrooting van eigen macht. Daartoe nam hij de hulp van elken bondgenoot gaarne aan; hoe verbitterd vijand van de stad Groningen hij ook was, daar deze dikwijls zijn plannen

verijdelde, toch was hij, indien de omstandigheden er toe leidden, geenszins afkeerig van haar steun; was het bestuur der stad hem vijandig, dan sloot hij zich bij de oproerige gilden aan; soms stond hij met dezen, dan weer met genen edelman in verbinding; stonden de kansen goed van de Oranjes, dan zocht hij steun bij het Friesche stadhoudersgeslacht; daalden hunne fondsen, dan stond hij de belangen van den Raad-pensionaris voor; ja, ten slotte schroomde hij niet tot bereiking van zijn levensdoel

Foto R. H. Herwig.

DE FRAEYLEMABORG. DE OPRIJLAAN.

1) In de 14^e, 15^e en 16^e eeuw kent men alleen den titel hoofdling. In de laatste eeuw komt de titel jonker daarvoor in de plaats. In de volgende eeuwen is „hoveling” de titel van een grootgrondbezitter. Om jonker te heeten moet men van deftige geboorte of aanzienlijke verwantschap zijn.

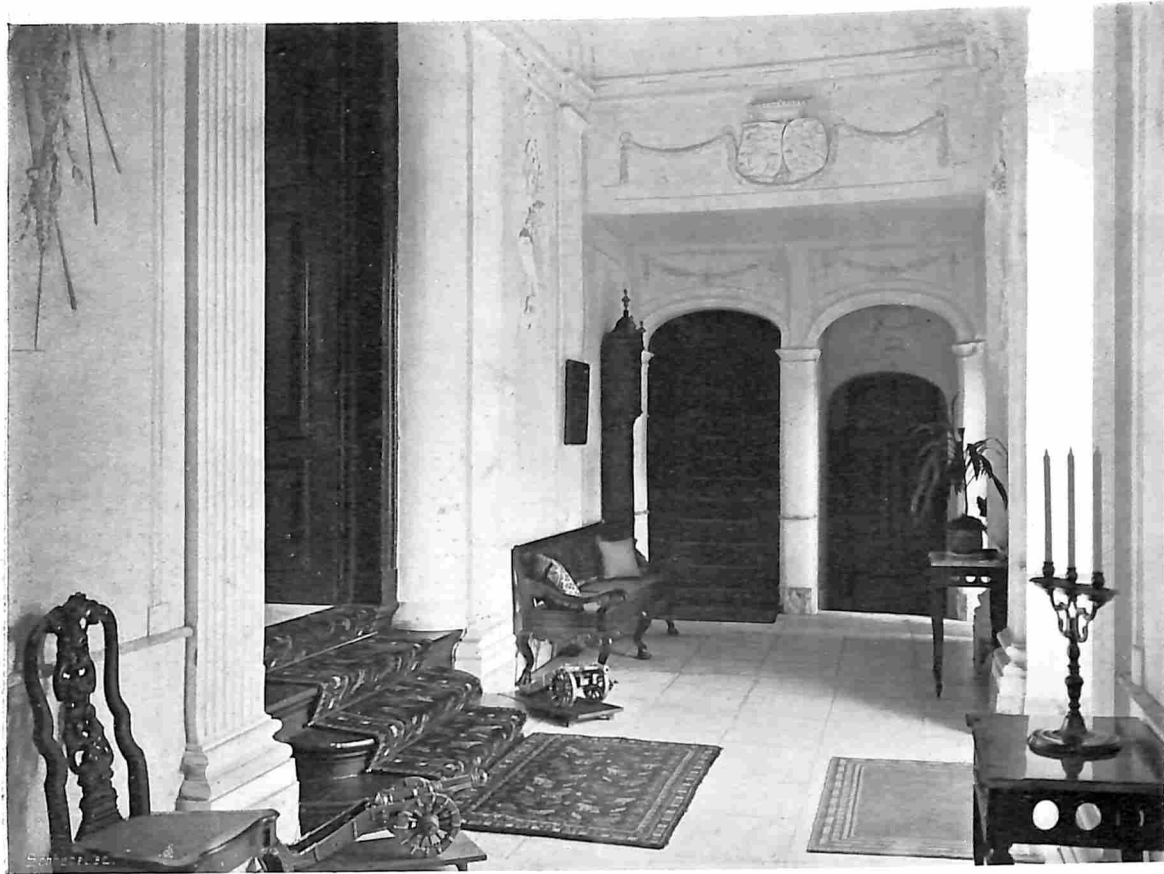

Foto R. H. Herwig.

DE FRAEYLEMABORG. DE HALL.

onderhandelingen met den vijand des lands aan te knopen." Raad-pensionaris Johan de Witt bezocht den Fraeylemaborg ten tijde dat jonker Oesebrand, heer van Slochteren was. De kamer, waar die staatsman heeft gelogeerd, wordt nog aangewezen.

Oesebrand Jan Renghers overleed in 1679. Zijn zoon Evert volgde hem op. In 1690 werd de burch gekocht door den avontuurlijken Henric Piccardt, die gehuwd was met Anna Elisabeth Renghers. Van dezen eigenaar willen wij iets meer mededeelen. Hij werd den 25 Mrt 1636 waarschijnlijk te Woltersum geboren uit een zeer oud geslacht, dat afkomstig was uit het graafschap Bentheim. Zijn vader stond achtereenvolgens als predikant te Woltersum, Loppersum en Groningen. Een broer van Henric, zich schrijvende Johan Piccardt, is de auteur van de bekende „Korte beschrijvingen van enige vergeten en verborgen antiquiteiten in het Landschap Drenthe" en van de „Annales Drenthiae."

De rijk begaafde jongeling werd den 27 Nov. van het jaar 1653 als student aan de hoogeschool te Groningen ingeschreven. Daar beoefende hij verschillende wetenschappen, in 't bijzonder de rechtskennis.

Het was in dien tijd mode in het buitenland den doctoralen titel te halen. Vooral Orléans was in die dagen in trek. Ook Piccardt brandde van verlangen het schoone Frankrijk te zien en te Orléans zijn studies te voltooien. Het ontbrak zijn vader echter aan de noodige middelen om dat te bekostigen. Henric verliet heimelijk Groningen en het eerste bericht, dat zijn familie van hem kreeg kwam uit Orléans en bevatte de tijding, dat hij den doctorsgraad had behaald. Men vernam verder dat hij te Orléans een rijk leven leidde. Hoe dat mogelijk was?

De avontuurlijke jongeling was — met aanbevelingsbrieven van een aanzienlijk staatsman te Middelburg op zak — over de grenzen getrokken en had onderweg met harpspel en zang zooveel weten te verdienen, dat hij in Orléans den grooten heer kon uithangen. Na eenigen tijd te Orléans vertoefd te hebben vertrok hij naar Parijs. De intelligente jonge man, met zijn fijne, beschaafde manieren, viel daar zoo in den smaak, dat hij toegang kreeg tot de hoogste kringen. We zien hem zelfs den 17den April 1667 tot kamerheer van den Zonnekoning benoemd!

Dat Henric rijk begaafd was blijkt wel uit het volgende: Toen hij in Frankrijk kwam kon hij zich slechts moeilijk in slecht Fransch uitdrukken en acht maanden later had hij in die taal reeds 3000 verzen geschreven, die door uitnemende tijdgenooten zeer geroemd werden.

Ook in Parijs leefde hij zeer weelderig, terwijl niemand kon begrijpen, hoe hij dat kon bekostigen. De oplossing van dat geheim volgde later. Toen bleek, dat hij in de morgenuren als bedelaar vermomd, met geverfde haren en een geverfd gelaat, terwijl hij een zwarten doek voor zijn linkeroog had gebonden, op den Pont Neuf met zijn harp en zijn schoone stem de voorbijgangers trachtte te vermurwen. En hij wist zoo veel giften van aanzienlijke lieden in te zamelen, dat hij daarmee zijn dure levenswijze kon bekostigen.

Toen hij op een goeden — of liever op 'n slechten — morgen weer op den Pont Neuf zat, tikte een van zijn collega's bedelaars hem op den schouder en wenkte hem te volgen. In een naburig huis werd hem met aandrang geraden direct te vluchten. Door de welgemeende hulp van zijn vrienden waren zijn goederen gepakt en werd hem een welgevulde beurs ter hand gesteld. Met een heer,

die schijnbaar in zijn dienst stond, maar wiens bevelen hij stipt had te volgen, vluchtte hij naar Straatsburg. Aan den anderen kant van den Rijn werd hem medegeedeeld waarom een overhaaste vlucht noodzakelijk was. Zijn geleider vertelde hem toen: „dat de politie reeds lang geweten had, wie de bekwame zanger van den Pont Neuf was, dat hij de onverwachte verwijdering aan zijn eigen onvoorzichtigheid te danken had, door zich te ver in te laten in eene amourette met een hoog aanzienlijke vrouw; dat hij gevaar had geloopt van naar een staatsgevangenis gebracht en aldaar vergeten te worden; maar dat hij zijn bewaring, enz. te danken had aan zijn betrekkingen tot de Loge te Orléans."

In het land teruggekeerd werd hij benoemd tot Raad en Syndicus van de Ommelanden of zooals het in een stuk van die dagen heette tot „Raadt, Syndicus ende Mondt van de Ommelanden". Dat hij daarvoor wel de noodige bekwaamheden bezat, blijkt uit de vele stukken door hem in de verschillende twisten met „de stad" opgesteld.

Hij stond in hoog aanzien bij Oesebrand Jan Renghers bovengenoemd. Bij de gevangenneming

van dezen jonker werd hij mede in hechtenis genomen, omdat men dacht, dat hij in de zaak betrokken was. Gelukkig voor hem, werd zijn onschuld spoedig bewezen.

Den 6 Jan. 1680 huwde hij met Jonkvrouwe Anna Elisabeth Renghers. Het jonge paar bracht zeer gelukkige dagen door op den huize Petit Martin te Harkstede. In 1691 kreeg hij, zooals we reeds zagen de heerlijkheden Slochteren, Kolham en de Ruitter in bezit. De Fraeylemaborg en het kasteel De Ruiten werden door hem als jachtsloten gebruikt. Op Fraeylemaborg ontving hij meermalen bezoek van den koning-stadhouder Willem III, bij wien hij in hoog aanzien stond. Van de vele geschenken door den Prins van Oranje aan Piccardt geschonken, noemen we slechts een fraai horloge met het wapen van Engeland versierd en twee zilveren suikerstrooiers.

't Is moeilijk uit te maken in hoeverre Piccardt staatkundige diensten aan zijn koninklijken vriend heeft bewezen, maar dat de laatste wel van zijn uitmuntende bekwaamheden partij getrokken zal hebben mogen we zeker veronderstellen. Aan de bezoeken van Willem III herinneren ook nog de levensgrootte portretten van hem en zijn gemalin boven de schoorsteenen van de groote en de kleine zaal geplaatst.

In het jaar 1781 kocht de heer mr. H. de Sandra Veldtman de Fraeylemaborg van Henric's achterneef Hendrik Occo Piccardt. De heerlijkheid was toen echter in zeer verwaarloosden toestand, terwijl het hout voor een groot gedeelte gekapt was. Deze eigenaar deed veel voor de verbetering van het goed. In die jaren had de borg nog een paar vooruitspringende torens, die erg vervallen waren. De heer de Sandra Veldtman liet die wegnemen en bracht het kasteel ongeveer in denzelfden staat als het nu nog is. Vooral den tuin en het bosch deed hij zeer verfraaien. Na den dood van dezen eigenaar erfde zijn dochter, gehuwd met Jhr. J. Hora Siccama, het goed. Zoowel hij als Jhr. W. Hora Siccama, met wien zijne vrouw zich na zijn overlijden in tweeden echt verbond, brachten nog steeds verbeteringen aan.

Bij haar overlijden liet zij de Fraeylemaborg aan den kleinzoon van haren halfbroeder mr. A. J. Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren na, welk geslacht het goed nog bezit.

Door de welwillendheid van de tegenwoordige eigenaars is de vrije wandeling in het bijbehorende bosch toegestaan. Zoo vormt de borg een der attracties van het lieve dorpje Slochteren, dat in den zomer door vele vreemdelingen bezocht wordt. In het bosch vindt men prachtstukken van ware woudreuzen.

Van het kasteel zelf behoeven we na het bovenstaande weinig meer te vertellen. Onze afbeeldingen vullen het genoegzaam aan. Men lette bij de afbeelding van de fraaie oprijlaan eens op de groote breedte van dien weg. Het bruggetje voert ons naar een terras, 'twelk grenst aan den eigenlijken slotvijver. Over een lange brug bereiken we het voorplein. Aan het einde van die brug staan twee beelden. Volgens een afbeelding van het jaar 1781 vormen zij een overblijfsel van het poorthuis, dat zich aan het einde der brug tusschen de vooruitspringende torens bevond.

Het grondplan van de meeste Ommelander borgen vertoonde een rechthoekigen hoefijzervorm. Tusschen de beenen van het hoefijzer lag een open plaats, het voorplein. Recht in het midden tegenover de opene zijde was de hoofdingang van het huis, uitkomende in de dwarsgang. In een hoek van die dwarsgang leidde de trap naar de bovenverdieping.

Zoo ongeveer is ook nog de toestand op den Fraeylemaborg. Van de dwarsgang — of vestibule — betreden we de groote zaal, door breede deuren van de kleine zaal afgesloten. In deze beide vertrekken bevinden zich — zooals we reeds zagen — naast vele kostbare schilderijen de levensgroote portretten van Stadhouder Willem III en zijn gemalin Maria.

Het balcon, achter de groote zaal, biedt een prachtig uitzicht op den fraaien tuin en het schoone bosch. In den slotvijver beneden ziet men honderden karpers rondzwemmen. Vooral toen de vriendelijke slotheer, de heer Mr. J. E. Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren, die ons welwillend rondleidde, wat broodkruimels in het water wierp, waren ze niet meer te tellen.

In de vleugels liggen de kleine vertrekken, waaronder de roode kamer met haar prachtigen schouw uitmunt.

R. H. HERWIG.

ZONNEBLOEMEN.

HET zal nog geen twintig jaar geleden zijn, dat het volgende bericht in de dagbladen de ronde deed: „In Berlijn stelde een bloemist een vordering in tegen een particulier, die weigerde een hem geleverd bloemstuk te betalen, omdat er gele bloemen, en ook Zonnebloemen, in gebruikt waren. De rechtbank stelde den bloemist in het ongelijk, overwegende, dat gele bloemen in een goed bloemstuk niet passen”.

Ruim vijf jaar zal het geleden zijn, dat op een receptie mijn oordeel gevraagd werd over een bloemstuk, dat daar de algemeene bewondering opwekte. Het was geheel samengesteld uit groote Zonnebloemen, buitengewoon sierlijk en maakte een eenigs-

Foto R. H. Herwig. DE FRAEYLEMABORG.
SCHOORSTEEN IN DE KLEINE ZAAL.
Het portret stelt voor de gemalin van Stadhouder Willem III.

Foto R. H. Herwig. DE FRAEYLEMABORG.
DE SCHOORSTEEN IN DE ROODE KAMER.

zins brutalen indruk. Ieder roemde den bloemist die het had vervaardigd. De smaken waren wel veranderd.

Er was jaren geleden een tijd, dat de Zonnebloemen bij de plantenliefhebbers zeer in trek waren, doch langzamerhand begon men ze voor grof aan te zien, ze verdwenen uit de tuinen en slechts hier en daar trof men ze nog op boerenplaatsen aan. Daarbij kwam, dat destijds geel algemeen de kleur van den haat werd genoemd, en dus het gebruik van gele bloemen in bloemwerken streng verboden was. Over dit dwaze vooroordeel heeft men zich heengezet en daar juist de verschillende soorten Zonnebloemen zulke prachtige snijbloemen met lange stengels leveren, die in water gezet lang goed blijven, zijn zij dan ook tegenwoordig zeer in de mode. Moeielijk is het zich iets fraaiers te denken dan enkele — vooral niet te veel — Zonnebloemen in een groote vaas gezet. In een eenigszins donkeren hoek van een kamer leveren zij dan een prachtig gezicht op, ja schijnen er te lichten, te phosphoresceeren, zou men het bijna kunnen noemen.

Zoo is gaandeweg de verachte Zonnebloem weder algemeen geworden, met het gevolg, dat men ze thans overal in tuinen aantreft en er prachtige verscheidenheden van gewonnen zijn.

De gewone Zonnebloem, de *Helianthus annuus*, is reeds zeer lang bekend en gerust kan gezegd worden, dat zij tot de oudste tuinplanten behoort. Reeds in het jaar 1568 kende men haar en werd ze door den beroemden kruidkundige Dodonaeus beschreven in een boekje, dat bij den destijds zeer bekenden uitgever Plantin te Antwerpen verscheen. In dit boekje worden verscheidene toen bekende gewassen besproken en over de Zonnebloem, die hij er *Chrysanthemum peruvianum* in noemde, worden tal van bijzonderheden medegedeeld 1). Zoo verhaalt hij,

dat de zaden van deze plant uit Peru in Spanje werden ingevoerd en te Madrid werden uitgezaaid. De plant bereikte daar een hoogte van 24 voet, haar stengels werden arm dik en zij droeg er zeer groote bladeren. De bloemen 2), die veel op een Chrysant geleken, werden meer dan een voet en twee of drie duim in middellijn en de bloembladeren, die in een grooten krans geplaatst waren, deden aan die van een Lelie denken en waren goudgeel van kleur. Zij verkreeg den naam van de Indische zon, wijl het den schijn heeft of de bloem door zonnestralen wordt omgeven. „Ik heb”, zegt Dodonaeus, „deze fraaie plant te Mechelen in den tuin van den heer Jean de Brancion gezien en zij was daar niet hooger dan tien of elf voet en ook de bladeren waren veel kleiner dan men beweert ze in Spanje gezien te hebben. De bloem was pas in knop en daar de winter nabij was, heeft die zich niet volkomen kunnen ontwikkelen”. Hij vervolgt dan: „Te Padua, in Italië, echter is de plant nog veel hooger geworden dan in Spanje, want ze bereikte daar 40 voet hoogte; de bloem ontwikkelde zich daar volmaakt goed, doch men kreeg er geen rijpe zaden van. Wij danken deze bijzonderheden aan Jacob Antonius Cortusus, een voornaam ingezetene van Padua, een zeer geleerd man, ervaren in de kweekerij der geneeskrachtige gewassen. De plant groeide in zijn tuin en hij legde zich met zorg toe op het onderzoek harer nuttige eigenschappen voor de huishouding. Zoo bleek het hem uit eigen ervaring, dat de nog weeke bladstelen, nadat er de haren afgeschraapt waren, op den rooster gebraden en met zout en olie toeberaid, een goeden smaak hadden en een aangename spijs waren; voorts dat hetzelfde het geval was met de bloembodems, welke hij zelfs nog smakelijker vond dan die der artisjokken”.

Uit deze mededeeling blijkt, dat men het destijds met de waarheid, zelfs in particuliere mededeelingen, niet zoo juist nam.

Ook Fragosno deelt in zijn „Rapsodiën” het een en ander over de Zonnebloem mede en zegt daarin o.a.: „Deze plant heeft een verrassende natuurlijke eigenschap, van namelijk haren top naar de zon, naar 't Oosten te wenden, als om haar te begroeten; terwijl zij, wanneer de zon hooger aan den hemel rijst, ook haar hoofd opheft en opgeheven houdt, totdat de zon ondergaat, dan wendt zij zich naar dit gesternte toe als tot afscheidsgroet.”

Deze mededeeling is volkomen juist en een eigenschap, die wellicht velen thans nog onbekend is, werd toen reeds waargenomen.

Gaspard Bauhin bespreekt in zijn „Phytopanax” eveneens de Zonnebloem en zegt o.m. van haar, dat zij veel verscheidenheid oplevert in de grootte der bladeren en bloemen, zoowel als in de hoogte der stengels en het aantal bloemen, die soms zoo groot zijn, dat zij 2362 zaden kunnen bevatten.

In het begin der zeventiende eeuw schijnt de Zonnebloem reeds te Parijs bekend geweest te zijn, want in den „Catalogue des plantes du Jardin du Roy” in 1636 door Guy de la Brosse gepubliceerd, komt zij reeds onder den naam *Chrysanthemum Peruvianum* voor. Ook hier te lande moet zij reeds vóór dien tijd bekend zijn geweest, want Dodonaeus neemt er in zijn bekend „Cruydtboek”, dat in 1618 verscheen, een voor dien tijd zeer goede afbeelding van op, en geeft er een zeer uitvoerige beschrijving bij, op blz. 421. Deze interessante mededeelingen hier in haar geheel weer te geven, zou ons te ver voeren, gedeeltelijk zegt hij woordelijk: „Sommige noemen dit gewas in Latijn *Sol Indianus*; ander *Flos Solis*; dan ons heeft beter behaegt den naem *Chrysanthemum Peruvianum*, al oft men seyde Votelaer van Peru, „In dese landen isset met de naem van *Flos Solis* bekend: sommige andere noemen 't Sonnebloeme oft Sonnebloeme van Peru; ettelycke heetent Indiaansche Sonnebloeme.

Men soude dese bloemen mogen nemen voor de *Bellio* van Plinius; waer het te ghelooven dat zij in die tyden te Roomen gesien, oft eenichsins bekend soude geweest zijn; wat zij is rontsomme geel, ende den middelcrans wort met meer dan vyftich bladeren omringelt: gelijk Plinius van *Bellio* in het 8 Capittel van syn 21 boeck sprekende schrijft: Die geele bloeme, seydt hij, die wy *Bellio* noemen wort met vyf en vyftick wijt opengaande baerdekens gecroont of omringelt. Dan het is waerschyndlyck dat de *Bellio* een gantsch andere bloeme is, dan dese, die wy hier beschryven”.

Hierop laat Dodonaeus volgen, waartoe men de Sonnebloemen alzo kan gebruiken, wat wij beter achten hier niet over te nemen.

Voor den tijd van Linnaeus is er dus van deze plant reeds heel wat gezegd, en deze groote plantkundige beschreef haar onder den naam *Helianthus annuus*, wat letterlijk niet anders dan éénjarige Zonnebloem beteekent.

Gaan wij nu eens na in hoe verre die oude beschrijvingen juist zijn, dan zien wij, dat zij naast onjuistheden ook veel waars bevatten. Dat de Zonnebloem uit Peru te Madrid zou zijn ingevoerd, kan zeer goed waar wezen met het oog op het verkeer, dat er destijds tusschen die streken en Spanje bestond. Dat zij in Madrid 24 voet hoog zou geworden zijn, is zeker wat overdreven, hoewel wij er exemplaren van zagen, die zeker 4 M. hoog waren en zij allicht te Madrid nog grooter worden; de opgave van Cortusus, dat zij te Padua 40 voet hoog werd, is echter ongetwijfeld onwaar, tenzij hij een andere maat bedoelde, dan die wij er tegenwoordig onder kennen. Dat de stengels een arm dik kunnen worden, is misschien wat ruim, doch van meer dan 8 cM. dikte hebben wij ze herhaaldelijk gezien. Ook is het volkomen juist, dat de bladeren zeer groot worden. Een goed ontwikkelde Zonnebloem zal zeker bladeren vormen van minstens $\frac{1}{2}$ M. lengte en 40 cM. breedte, ook de opgave van de grootte der bloem is niet overdreven. Aan een krachtige Zonnebloem zal men zeker één of meer bloemen van 25 cM. zien, en hoe groot die aan een krachtige plant van de

variëteit *uniflorus* kan worden, bewijst de afbeelding op bladzijde 117, waarop men zulk een reuzenbloem ziet met een normale bloem er naast. Deze groote bloem had een diameter van meer dan 50 cM. Wat het gebruik betreft, wij gelooven niet, dat tegenwoordig meer de geroosterde bladstelen of gekookte bloembodems worden genuttigd, doch vroeger schijnt dit wel degelijk het geval geweest te zijn, want ook in zijn Cruydtboek maakt Dodonaeus daar melding van. Vreemd genoeg wordt er van het gebruik der zaden geen gewag gemaakt. Dat de bloem met de zon mededraait, is ook volkomen waar, tegenwoordig zijn er tal van planten bekend, die dit doen en wonder is het niet, dat men dit destijds reeds aan zoo'n groote plant als de Zonnebloem opmerkte. Met zekerheid mag men wel aannemen, dat de *Bellio* van Plinius de Zonnebloem niet geweest kan zijn, want dat deze plant, van Amerikaanschen oorsprong, reeds aan de Romeinen bekend geweest zou zijn, is geheel onwaarschijnlijk, trouwens Dodonaeus zelf schijnt dit niet geloofd te hebben.

Een goed ontwikkelde Zonnebloem van + 4 M. hoogte levert, vooral wanneer zij vrij staat, met haar groote bladeren en talrijke groote, schitterend gele bloemen een prachtig gezicht op. Men staat verbaasd, wanneer men bedenkt, dat zoo'n plant van begin Mei tot half Septem-

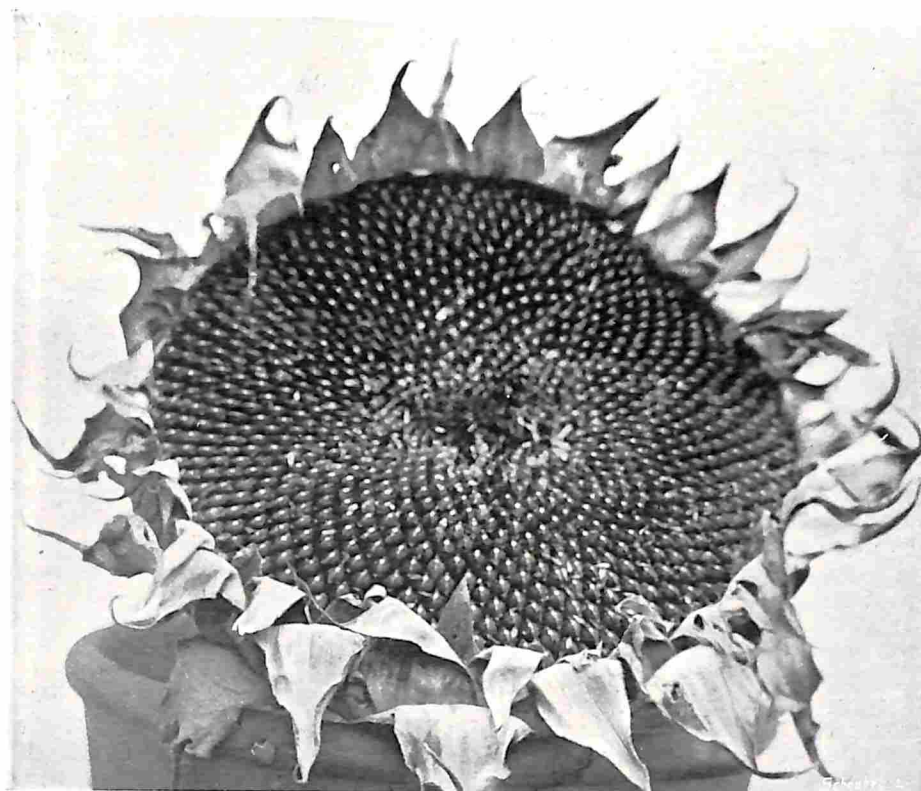
ber, dus in ongeveer 4 maanden, zoo'n omvang heeft verkregen en verwondering baart het dan ook niet, dat zij reeds in oude tijden de algemeene aandacht trok.

De kultuur van de Zonnebloem is tamelijk eenvoudig. Daar het een éénjarige plant is, die in korten tijd een zeer groote afmeting bereikt, spreekt het wel vanzelf, dat de grond van te voren goed bewerkt en bemest moet worden. De zaden, z.g.n. zonnepitten, moeten, al naar het weêr is, einde April of begin Mei gezaaid worden op de plek waar de planten kunnen blijven staan. Het best zaait men telkens twee korrels bij elkander op een onderlingen afstand van + 20 cM. De korrels worden 1 à 1½ cM. diep in den grond gedrukt. Zij zullen vrij spoedig opkomen en wanneer de jonge planten 20 à 25 cM. hoog zijn, zoodat men kan zien, welke van de twee bij elkander gezaaide de sterkste is, snijdt men telkens de zwakste bij den grond af, zoodat dan de planten op 20 cM. afstand staan. Zoo laat men ze doorgroeien, totdat zij 75 cM. à 1 M. hoog zijn, wanneer weer de zwaksten worden weggesneden, waardoor zij op een behoorlijken afstand staan. Ook zal het nu noodig zijn ze aan te binden. Bij iedere plant wordt daartoe een stevige stok geslagen, deze moet minstens $\frac{1}{2}$ M. diep in den grond staan. De Zonnebloemen toch staan niet zeer vast geworteld en waaien bij slecht weer nog wel eens om, wanneer zij niet behoorlijk verzekerd zijn. Bij het aanbinden moet men er op letten, dat zij vooral niet te veel worden gebonden, doch dat de stengels in de lussen voldoende ruimte gelaten wordt om te zwellen. De stengels toch die bij het eerste aanbin-

EEN BOUQUETJE VERSCHILLENDE ZONNEBLOEMEN.

ZOMERPITTEN OP DEN BLOEMSCHIJF INGEPLANT.

den hoogstens 1 c.M. dik zijn, zwellen tot 6 à 8 c.M. dikte aan. De planten zullen zich nu bij voldoende ruimte krachtig ontwikkelen en met haar groote bladeren en prachtige bloemen een sieraad voor elken tuin zijn.

Heeft men mooie verscheidenheden, dan kan men er gemakkelijk zelf zaden van verzamelen, wanneer men maar toeziet, dat de musschen ze niet, voordat ze rijp zijn, oppeuzelen. De bloembodems, waarop de vruchtjes zijn ingeplant, worden zoodra de er op geplante kelkjes afvallen, afgesneden en droog neergelegd, de vruchtjes rijpen dan na en kunnen er na korten tijd afgewreven worden. De mooiste en sterkste planten verkrijgt men uit de paar buitenste rijen vruchtjes. Gedurende den winter worden zij dan op een droge, muizenrije plaats bewaard.

Hoeveel vruchtjes één bloeiwijze van de Zonnebloem kan opleveren blijkt duidelijk op vorenstaande afbeelding; ook de mooie spiraalswijze stand de vruchtjes, en dus ook van de buisbloempjes, is er duidelijk op zichtbaar.

Nadat de Zonnebloem als tuinplant in trek is gekomen, spreekt het vanzelf, dat de kweekers er gaandeweg verscheidenheden van gewonnen hebben, waarvan er enkele op nevenstaande afbeelding zijn weergegeven. Behalve de gewone Zonnebloem, de *Helianthus annuus*, worden tegenwoordig aangeboden: de *Hel. an. macrophyllus giganteus* of *colosseus*, een zeer groot wordende plant met reusachtige bladeren en bloemen, de *Hel. an. uniflorus*, die zich niet vertakt, doch aan den top van de groote plant slechts één bloem van buitengewoon groote afmeting vormt; de *Hel. an. pleniflorus* een verscheidenheid met gevulde bloemen, meer eigenaardig dan mooi. *Hel. an. Dammanii*, een zeer mooie variëteit met breede, prachtig goudgele straalbloempjes, zeker een

EEN REUSACHTIGE ZONNEBLOEM.

der allermooisten en eindelijk *Hel. an. sulphureus* met zeer lichtgele bloemen.

Al deze verscheidenheden zijn in den tuin prachtig mooi, wanneer men kleine groepjes van ieder afzonderlijk uitzaait. Men wachte er zich echter voor, vooral in een kleinen tuin, te veel Zonnebloemen te zaaien, zij overheerschen dan te veel.

Afgesneden voldoen de bloemen, in een vaas gezet, zeer goed, het best is, ze 's morgens zeer vroeg te snijden, zij blijven dan goed en zullen ieder vertrek tot sieraad strekken.

E. TH. W.

1) Zie het „Journal de la Société nationale d'horticulture de France”, Aug. 1899, pag. 505, en „Sempervirens” 1899, pag. 447.

2) Hoewel het eigenlijk bloeiwijzen zijn, spreken wij gemakshalve van bloemen.

DE BEDIENDE VAN GENERAAL DUMOURIEZ.¹⁾

ER zijn in het leven van Dumouriez genoeg krijgsavonturen, politieke intriges en liefdesgeschiedenissen om tien romanschrijvers bezig te houden. Zijn grootvader was lakei van Molière en had tweeëndertig kinderen gehad, waarvan vierentwintig jongens, hetgeen om te beginnen al niet alledaagsch is. In de genealogische naamlijst van dit leger van afstammelingen, verdwaalt het oog tusschen al de Jean's, de Pierre-François', de Marie-Anne's, de Anne-Edouarde's, de Léon's en de Nicola's. Bij den eenentwintigste — men kent ze niet allen — neemt de geestdrift van den vader om ongewone voornamen te bedenken, zichtbaar af; hij geeft het op en al de jongens heeten voortaan François. Men moest in die familie de kluts kwijtraken.

Van een dier François' was Dumouriez een spruit. Hij kreeg denzelfden voornaam en dat was niet, zooals men wellicht zou denken, zijn eenig vaderlijk erfdeel. Al deze brave lieden hadden zich zoo goed door het leven heengeslagen, dat zij het tot welgesteldheid en zeer eervolle posities hadden gebracht. Zoo was de toekomstige generaal in 1760, op vierentwintigjarigen leeftijd, na schitterende wapenfeiten in den oorlog van Hanover reeds kapitein en versierd met het kruis van St. Louis, voorwaar geen slecht begin voor den kleinzoon van den man, die op de planken had gefigureerd in de livrei van „Monsieur Jourdain.”

Na den veldtocht keerde de jonge officier met kleine dagreizen terug naar zijn garnizoen te Saint-Lô en sloeg te Pont-Audemer zijn kwartier op bij eene tante van hem, die gehuwd was met messire J. J. Leonard Legris de la Potterie, civiel en crimineel luitenant van de balije. Deze tante, een der tweeëndertig kinderen van den lakei van Molière, had uit haar eerste huwelijk met den heer de Fontenay, een allerliefste dochter, die Estienne de Boissi genoemd werd. Men moet weten dat de leden van deze familie, die van nabij met het tooneel in betrekking stonden, zich volgens de mode van dien tijd opdirkten met fantastische benamingen, hetgeen het genealogisch onderzoek niet vergemakkelijkt; zoo was de moeder van den toekomstigen generaal, zelve een dochter van een tooneelspeler Pâtissier genaamd, Mlle de Châteauneuf geworden.

Kapitein Dumouriez besteedde zijn tijd goed te Pont-Audemer; hij werd er hartstochtelijk verliefd op zijn schoone nicht Estienne. De moeder, teeder en romantisch van aard, begunstigde de vrijage, maar de oude heer Dumouriez, die zijn zuster en zijn nicht niet kon uitstaan, kwam tusschenbeide en verbood het huwelijk. Smeekbeden, tranen, dreigen met zelfmoord, schakingsplannen, lange hartstochtelijke brieven in den stijl van de „Nouvelle Héloïse”, die voor al de minnaars van dien tijd tot model diende; dat waren de verwickelingen van dit stormachtig incident. De kapitein verliet Normandië en verdween gedurende tien jaren; in dien tijd vervulde hij twee of drie geheime zendingen naar Genua, Madrid en Lissabon, lieerde hij zich met den zwager van Madame Du Barry, ondernam hij de verovering van Corsica, verwekte hij een opstand in Hongarije, wapende voor eigen rekening een eskadron Pandoeren, bracht Polen in opstand, leverde slag tegen Soewaroff, bracht verwijdering tusschen Gustaaf III en de Zweedsche aristocratie, en werd eindelijk te Hamburg gearresteerd op het oogenblik waarop hij zich met een klein leger inscheepte om Scandinavië te gaan veroveren. Dergelijke groote daden waren toen iets zeer gewoons; de Franschen van van dien tijd werden verteerd door een bui-

1) Historische schets, naar het Fransch, van G. Lenotre.

tengewone zucht naar avonturen en naar verandering, hetgeen verklaart hoe zij zoo luchthartig de oude wereld ondersteboven gegooid en het verbijsterde Europa veroverd hebben. Deze waaghalzen hebben zich enorm moeten amuseeren.

Dit voorspel van het leven van Dumouriez eindigde, zooals alles toen eindigde, met de Bastille, vanwaar hij zes maanden later als staatsgevangene werd overgebracht naar het kasteel van Caen. Hij verliet dat bij den dood van Lodewijk XV, en daar hij in Normandië was en niets te doen had, kwam hij op het denkbeeld, zijn nicht Estienne de Boissi op te zoeken; hij vond haar terug veel minder mooi (zij was van de pokken geschonden) maar altijd nog trouw; beiden herinnerden zich hun vroegere eeden, en het huwelijk werd voltrokken te Pont-Audemer, op 13 September 1774, in de kerk Saint-Ouen.

Zoo was dan Dumouriez in Normandië gevestigd, voor zoover ten minste een man als hij, zich ergens kon vestigen. Behalve den titel van kolonel à la suite, had hij het bestuur van Cherbourg gekregen, vanwaar hij dikwijls naar Pont-Audemer kwam om de familie zijner vrouw op te zoeken. Het gebeurde op zekeren dag, dat zijn kamerdienaar hem verliet; hij vroeg aan zijne schoonmoeder, of deze geen vertrouwden bediende voor hem wist, die hem bij zijn overplaatsingen kon volgen, en deze recommandeerde hem een jongeman van zeventien jaar, dien zij als kind in haren dienst had genomen. Hij was geboren in het naburig vlek Brestol op 1 October 1768 en heette Jean Pierre Louis Renard, maar men noemde hem Baptiste zooals alle kamerdienaren. Het was een ordentelijke bediende, netjes, zorgzaam, maar overigens zeer onbeduidend en die van de Frontins der oude blijspelen slechts het uiterlijk had: den wipneus, de lichte oogen en het baardeloos gelaat. Baptiste was in de wolken dat hij de livrei van den kolonel zou dragen; de arme jongen vermoedde in het minst niet dat het noodlot zijn meedoogenloozen klauw op hem had gelegd en dat van dat oogenblik af zijn bestaan een aaneenschakeling zou zijn van de meest tragische avonturen.

Baptiste vergezelde naar Cherbourg zijn meester, die in 1787 bevorderd werd tot den rang van brigadier en kort daarna tot veldmaarschalk; hij kwam met hem naar Parijs, waar Dumouriez zich bij het begin der Revolutie vestigde. Hij volgde hem in het leger van Champagne en maakte als figurant de veldslagen van de Argonne mede. Tot dusver vallen er geen historische bijzonderheden van hem te vermelden; zijn rol bepaalde zich tot de zorg voor de kooi met twee kanarievogels waarvan Dumouriez veel hield en die hij overal meenam, zelfs als er een veldslag geleverd werd. Het laat zich evenwel denken dat de gebeurtenissen Baptiste hadden bevorderd van den rang van kamerdienaar tot dien van oppasser, in welke qualiteit hij zich somtijds bij het escorte van den generaal kon voegen, en zoo gebeurde het dat hij te Jemmapes (6 November 1792) bij toeval deelnam aan het gevecht.

* * *

Men zou over andere documenten moeten beschikken dan het verslag van Dumouriez zelf, om de heldendaad van Baptiste, op dien gedenkwaardigen dag verricht, op hare waarde te schatten. Naar de *Mémoires* van den generaal te oordeelen, is het als volgt geschied: om elf uur des morgens, deed de brigade Drouin een aanval op het dorp Jemmapes, toen zij terugdeinsde voor een colonne vijandelijke cavalerie en, door paniek bevangen, zich achter een groep huizen verschool. Baptiste, die zijn meester te paard volgde, ziet de wanorde, galoppeert naar voren, verwijt generaal Drouin zijn gebrek aan moed, brengt de brigade weer in linie en herstelt het gevecht, zelfs zou hij op zijn eigen houtje bevel hebben gegeven aan zeven escadrons de beweging te steunen en aldus het lot van den veldslag hebben beslist.....

Niets geeft het recht, deze stoutmoedige daad in twijfel te trekken, omdat niemand op dit punt Dumouriez, wiens verhaal gezag heeft gekregen, heeft tegengesproken. De traditie heeft het verhaal overigens aanvaard en Michelet, die het overneemt, merkt op dat de slag van Jemmapes op dien van Waterloo gelijkt „met dit onderscheid dat de ruwe steilte van Jemmapes veel meer moeilijkheden opleverde dan de kleine verhevenheid waartegen het Keizerrijk zich te pletter liep”. Hiermede wordt te verstaan gegeven, dat Baptiste meer genie had dan Napoleon. Het zij zoo, maar men moet tevens erkennen dat hetgeen Dumouriez op deze en zoo-veel andere bladzijden schrijft, erg aan bedenking onderhevig is. Hij is daar in hooge mate onbillijk tegenover zijn luitenanten: Ferrand, zegt hij, mankeerde het aan tegenwoordigheid van geest, Dampierre was niet aan het hoofd van zijn corps, Beurnonville dacht slechts

aan den terugtocht... De waarheid is, dat Ferrand en Dampierre een onverschrokkenheid aan den dag legden die de overwinning besliste, zoodat Dampierre den volgende dag, bij den intocht der Fransche troepen in Bergen (Henegouwen), met den opperbevelhebber den krans deelde die voor de overwinnaars was bestemd. Dat was te veel voor den trots van Dumouriez, en liever dan den naam van zijn generaals naast den zijne te noemen, kende hij een overdreven beteekenis toe aan een incident van het gevecht en zeide minachtend: „Mijn bediende is het die den slag heeft gewonnen”. Dit is slechts een gevolgtrekking, die echter, met het oog op het monsterachtig egoïsme van dit personage, zeer waarschijnlijk is; de kunst waarmede hij een eerste rol bedacht voor dezen figurant op wien hij niet jaloersch was, scheidt een zeer sterk vermoeden.

Den dag na de overwinning, 7 November, verliet Baptiste Bergen in gezelschap van den luitenant-kolonel Larue en begaf zich naar Parijs, om een adres van Dumouriez aan de Conventie over te brengen. Zij legden den weg in zes-en-dertig uur af.

Den 9^{en} November, had de Conventie hare zitting om 10 uur des morgens geopend. Héroult de Séchelles presideerde; hij zou juist overgaan tot het verhoor van den oud-minister van marine Lacoste, die den vorigen dag in staat van beschuldiging was gesteld, toen men een der secretarissen, Jean Debrv, opgewonden naar de tribune zag loopen. In zijn hand hield hij een brief dien hij voorlas, onder het applaus van de geheele zaal: het was een kort verslag van Dumouriez over de overwinning bij Jemmapes.

Nauwelijks had hij geëindigd, of Larue verscheen aan de balie.

— Ik ben maar een soldaat, en geen redenaar, zeide hij. Ik zal u op eenvoudige wijze vertellen van een helderdaad, want een soldaat van het republikeinsche leger moet zijn mond alleen opendoen om zijn patroon af te bijten. Ik stel aan de rechtmatige bewondering van de vergadering voor Baptiste Renard, kamerdienaar van generaal Dumouriez, die zich met de sabel in den vuist te midden van den strijd heeft geworpen, een regiment dragonders en vier bataljons vrijwilligers verzameld heeft, zich aan hun hoofd heeft gesteld, zich op den vijand heeft geworpen, het eerst met Dumouriez in de verschansingen is gesprongen en een belangrijken post heeft genomen. Toen de generaal hem vroeg, welke belooning hij wenschte, heeft Baptiste geantwoord: De eer om de nationale uniform te mogen dragen.

Deze korte toespraak electriseert de Conventie. Larue geeft een teeken, de portière wordt opgelicht en men ziet Baptiste in persoon voor de balie komen, gekleed in zijn livrei en een weinig verlegen met zijn figuur. Larue valt hem in de armen en drukt hem aan zijn hart. De geheele vergadering staat op en weent van geestdrift. De voorzitter herstelt, zoo goed en zoo kwaad als het gaat, de orde; hij noodigt den held uit, „in den tempel der Wetten binnen te treden.” De balie gaat open en Baptiste schrijdt, met den hoed in de hand, onder het gejuich de zaal door. Philippeaux vraagt, dat de president „dezen dappere den broederlijken kus zal geven” en Héroult de Séchelles doet dat onder het gestamp van de tribunes. De mooie Barère, begeerig zich een deel van de ovatie toe te eigenen, schettert te midden van het tumult, „dat de Romeinen met het eikenloof groote en schoone daden uitlokten” en dat „het eeremetaal de schat der oude republikeinen was.”

„Welnu”, besluit hij, „laten wij dezen dapperen kerel een militaire uitrusting geven.” Sergent gaat nog verder en stelt voor, een rang toe te kennen aan Baptiste, die door dit alles verbouwereerd was en zich in gedachten al tot minister van oorlog benoemd zag!

(Slot volgt).

HET PRACHTIGE SKI-VELD TE SAMADEN.

SAMADEN IN DEN WINTER.

SAMADEN is ongetwijfeld een der mooiste plekjes van het Engadin, waarvan het de hoofdplaats is. Toch is het in ons land weinig bekend. Men gaat of naar het groote Tuberculose-Sanatorium, dat Davos heet omdat de gezonden ook daar aan sport doen, of naar het mondaine, prachtige St. Moritz.

Zij die van het mondaine gedoe in St. Moritz houden en daarvoor St. Moritz bezoeken, zullen zich in Samaden vervelen.

Het in-gezellige Hotel Bernina te Samaden geeft zijn gasten veel, o.a. heeft het Hotel drie mooie ijsbanen en wordt er gedanst evenals te St. Moritz doch in het opzicht van een feestelijk Hotel-leven kan Samaden niet op tegen St. Moritz met Palace- en Kulmhotel.

Maar wat ligging aangaat wint Samaden het, daar het veel meer beschut ligt door de Bernina berggroep en dus veel meer windvrij is. Daarbij komt dat Samaden zeer veel zon heeft. Die zon en het eigenaardige mooie licht karakteriseeren het landschap.

De bekende schrijver Heer zegt: „Dieses Licht durchleuchtet das Engadin mild und doch mit einem beinahe überirdischen Glanze. Samaden ist der Ort wo man die Bernina sieht ueberall, wo man durch das Dorf geht, erfasst man einen Zipfel ihres weisen Kleides; es schimmert durch die Paläste am Eingang des Dorfes, es leuchtet in die volksbelebte Hauptstrasse, es rahmt den schlanken Campanile ein und es grüsst durch die romantisch verlotterten alten Häuser auf der Bergseite..... Firnenlicht allüberall.”

Inderdaad imponeert de prachtige ligging van Samaden bijzonder, veel en veel meer dan die van Davos.

Het klimaat van het 1728 M. hoog gelegene Samaden is even mooi als dat van St. Moritz, alleen is er minder wind. Koud is het er nooit behalve 's nachts. Men kan het klimaat met een paar woorden beschrijven „Sommer im Winter”. Het vriest 20—30° C. en men gelooft dat het zomer is. De droge lucht geeft dan minder het gevoel van koude dan in ons vochtige klimaat bij 5° Celsius dooi. Toch heeft prof. Erb gelijk dat St. Moritz en dus evenmin Samaden geschikt is voor tuberculoselijders. Die hooren thuis in Davos, waar het aantal wintergasten reeds gestegen is tot boven 5000, voor het grootste deel zieken.

Samaden is echter bijzonder geschikt voor lijders aan chlorose en anaemie, ook als die ontstaan zijn na infectieziekten, malaria of syphilis.

Maar vooral is dit plaatsje geschikt voor diegenen die Dr. Nolda noemt de Überarbeitungs-Neurastheniker. Buitendien ook voor lijders aan hypochondrie, nerveuze dyspepsiën, Morbus Basedow, melancholie, asthma bronchiale, epilepsie, sexueele, neurasthenie en traumatische neurosen.

Ook op beginnende arteriosclerose is de invloed van het hooggebergte gunstig. Rhachitische en scrophuleuze kinderen ziet men hier wonderlijk snel verbeteren. Evenzoo wordt vetzucht zoowel als jicht gunstig beïnvloed door het Hoogklimaat. Slechts nierzieken en zieken met gecompenseerde hartgebreken blijven ver van hier.

Samaden heeft alles wat wij van een winterverblijfplaats in het gebergte eischen mogen, namelijk

IJSBAAN TE SAMADEN.

ligging aan het Z.-W. van een open bergdal. Zon, koude en voortdurend blijvende sneeuw gedurende den geheelen winter. Die blijvende sneeuw toch veroorzaakt afwezigheid van nevel.

CURLINGSPEL. DE DERDE SPELER VAN RECHTS IS DE ZEER GOEDE HOLLANDSCHE SPELER NEUMANN.

sterke insolatie, windstilte, droogheid, stofvrijheid en zuiverheid van de lucht en geeft gelegenheid tot allerlei sport.

En van die sport is, behalve het bekende schaatsenrijden, de

SKIJÖRING.

ski-sport de aardigste, gezondste en minst gevaarlijke. En om die sport te beoefenen, is Samaden een Eldorado. Ski's zijn er in voldoende getale te huren. De beroemde Ski-sportsman, Hemmi, geeft uitstekend les en last not least prachtige ski-velden zijn in groote getalen overal om Samaden aanwezig.

Voor de domme Bobsleigh-sport is hier minder gelegenheid. Daarvoor zijn St. Moritz en Davos veel meer geschikt. Te Davos heeft men de beroemde Schatz Alp-baan, waar ieder jaar een aantal dwazen terugkeeren om met levensgevaar te trachten hun levensdoel te bereiken, dat is het record van die baan met enkele fracties van seconden te verbeteren.

Ook iets zoo dwaas als de Cresta-run te St. Moritz vindt men hier niet. Daar ziet men menschen liggend op den buik op een kleine slede met duizelingwekkende snelheid een sterk hellende ijsbaan afvliegen, ook al weer om het record van die baan te breken. En ook om zich zelf en anderen gelegenheid te geven de kansen van die sleden te koopen; op die wijze dus feitelijk te wedden op den uitslag.

Een Engelschman hoorde ik bij die Cresta run de geestige opmerking maken: „Een hoofd schijnt hier niet veel waard te zijn.”

Doch zij, die te Samaden zijnde, die schadelijke sportuitwassen ook eens zien willen, hebben daartoe gelegenheid. St. Moritz is wandelend over Celerina in één uur te bereiken; met de spoor zelfs in tien minuten.

Om slechts enkele ski-touren te noemen, die van hier uit te maken zijn, geven wij de namen Val Bevers, Rosegtal, Morteratsch, Muottas-Maraigl, Cristolais, Berninahospiz, Diavolezza, enz.

Het zou te ver voeren alle voordeelen, die Samaden voor een winterverblijf aanbiedt, op te sommen. Zij die zich komen overtuigen en een tijd komen doorbrengen in dit prachtige oord, waar men zelfs op den kortsten winterdag zeven uur zon heeft, zullen daarvan geen berouw hebben. Integendeel.

P. J. DE BRUÏNE PLOOS VAN AMSTEL.

CORRESPONDENTIE.

CAMELIA.

Aan de redactie van „Buiten”.

Het is voor Uwe lezers misschien niet onbelangrijk, om te vernemen, dat heden, 4 Maart 1914, eene *Camelia buiten*, in den vollen grond, in bloei staat. Voor mij is dit in ons land geen bijzonderheid meer, daar ik van 1905 af eene struik ter hoogte van M. 1.30 buiten heb geplant, en deze ieder jaar omstreeks Maart—April met een meerder of minder aantal bloemen bloeit. Eén jaar zelfs met 18 bloemen. De *Camelia* wordt niet zwaar gedekt, slechts met een kranjang, die van boven open is; alléén bij felle vorst wordt er een oud kleed of couranten-papier overgelegd; ongedekt kan zij 10° à 12° Fahr. vorst doorstaan; genoemde plant doorstond zelfs in den winter van 1907—'8 eene vorst van over 20° Fahr., en bloeide in het daarop volgend jaar nog met drie bloemen. In den winter 1909—'10 is zij in het geheel niet gedekt geweest, doch dezen winter moest ik haar met een kranjang tegen den storm beschutten; het is een krachtige plant geworden, van jaar op jaar mooier en sterker; binnen een paar weken zal zij haar knoppen ontplooiën.

De tweede *Camelia* werd verleden jaar Juni buiten geplant, en voor het eerste jaar dat zij buiten zou overwinteren, werd zij, daar zij bijna twee meter hoog is, los met rietmat gedekt, (van boven open) en het is aan deze plant dat nu de eerste bloem bloeit.

Bij andere jaren vergeleken is dit bijzonder vroeg, daar de planten de vorige jaren meestal einde Maart, begin April in bloei stonden.

Ik weet niet of U het bovenstaande de moeite waard zult vinden om in uw veel gelezen blad te plaatsen; ik wilde U er mededeeling van doen, denkende, dat het enkele Uwer lezers interesseeren zou of tot navolging opwekken.

A. S. E. BOURICIUS.

Huize „Palaboeau”, Hilversum.

Wij vinden dit stukje zeker de moeite waard om in ons blad te plaatsen en houden ons aanbevolen voor meer zulke mededeelingen van onze lezers.

DE REDACTIE.

HOUTSKOOL ALS EENDENVOER.

REEDS sedert lang wordt door de doktoren, vaak met succes, houtskool aangewend als hulpmiddel tot een goede spijsvertering, om ongewenschte gisting der spijszinnen de maag te verhinderen. Van deze ondervinding uitgaande, heeft men thans proeven genomen om uit te maken in hoeverre toediening van houtskool de opbrengst van gevogelte en vee verhoogt kan. Legmeel voor hoenders en varkensvoeder met houtskool vermengd gaven gunstige resultaten. Nog zeer onlangs werden vergelijkende proeven ingesteld met

Foto L. Dorsman Cz.

ONTLUIKENDE KASTANJEKNOP.

ganzen en eenden, waarbij aan een drietal groepen resp. het voeder zonder houtskool werd toegediend, het gebruik van houtskool in stukjes aan de dieren zelf werd overgelaten, of wel het voedsel voor $\frac{1}{3}$ uit fijngestampte houtskool bestond. De uitslag was, dat na een maand de eenden op gewoon diët gemiddeld 593 gram in gewicht waren toegenomen, die der beide andere groepen resp. 906 en 962 gram. Voor de ganzen bedroegen die cijfers 186, 677 en 1.242 gram, waarmede de groote waarde van houtskool bij vogelvoeder onneklaar was aangetoond. G.

ONTLUIKENDE KNOPPEN.

HET is voorjaar en — zooals gewoonlijk koud. In groote wolken dwarrelt het droge stof door de straten, opgejaagd door de felle noorden- en noordoostenwinden, de wandelaars loopen te huiveren in hun dunne demietjes, en slechts zij kijken verheugd, bij wie moeder de vrouw nog niet met den schoonmaak begonnen is en die thuis nog een ordelijk intérieur met een snorrend kachelkje vinden. Aan naar buiten gaan denkt niemand. En toch, juist in dien guren, schralen tijd van het jaar speelt zich buiten een der grootste natuurwonderen af, die op onze breedten te observeren zijn, namelijk het ontluiken van het eerste groen. Wie dit ontwakingsproces der natuur van dichtbij wil aanschouwen, snijde een tak af van een boom, die flinke, groote knoppen vormt — het meest geschikt is wel de paardenkastanje — en

zette dezen in een fleschje gevuld met „plantenwater”. Dit is water, waarin de voedende bestanddeelen zijn opgelost, welke de plant in normale gevallen uit den grond opzuigt. Al dadelijk is het interessant waar te nemen hoe deugdlijk de jonge blaadjes ingebakerd zijn, en hoe zorgvuldig de boom ze beschut tegen koude, verdamping en indroging. De geheele buitenkant van den knop toch wordt gevormd door kurkachtige, harde, zeer nauw op elkaar sluitende schubben, die bedekt zijn met hars en daardoor een omhulsel vormen, absoluut ondoordringbaar voor vocht en koude. Het geheele binnengedeelte is daarenboven nog voorzien van een wollig, harig weefsel, zeer slecht warmtegeleidend, een uitmuntende, warme deken voor de teere blaadjes, die, keurig toegevouwen, in het binnenste van den knop sluimeren. Merkwaardig, hoe de sterkere blaadjes weer beschermend heen liggen om de kleinere, deze weer om nog kleinere, terwijl zich heel binnin het kostbaarste bezit der plant bevindt, nl. de nu nog bijna onzichtbare bloempluim.

Reeds na eenige dagen in de warmte gestaan te hebben, begint zich de knop te rekken. Langzaam worden de schubben uit elkaar geschoven, en weldra ziet men de eerste blaadjes schuchter te voorschijn komen. Zorgvuldig presentereen zij hun stevigste en meest beschermde gedeelte aan de buitenwereld, nl. de met dicht dons begroeide ondervlakte. Komt er nu een koude dag, dan staat de ontluiking stil: de knop wacht beter tijden af. Doch niet zoodra is de natuur een weinig warmer geworden of de groei der jonge blaadjes wordt voortgezet. Weldra buigen de twee grootste zich naar buiten om en geven zoodoende aan de zonnestralen gelegenheid, ook de kleinere te koesteren en op te kweken. Langzamerhand spreiden de eerste zich uit en weldra vertoonen zij den typischen handvorm van het volwassen kastanjeblad. De haarbekleding wordt al verder uit elkaar geschoven, valt af en weldra is er geen spoor meer van te vinden: de bladen zijn zóó sterk geworden, dat zij geen extra beschutting meer behoeven. Ook de knopschubben zijn verdroogd en afgevallen en daarmede is een van de wonderen der schepping, het merkwaardige ontluiken der knoppen geheel voltooid.

L. DORSMAN CZN.

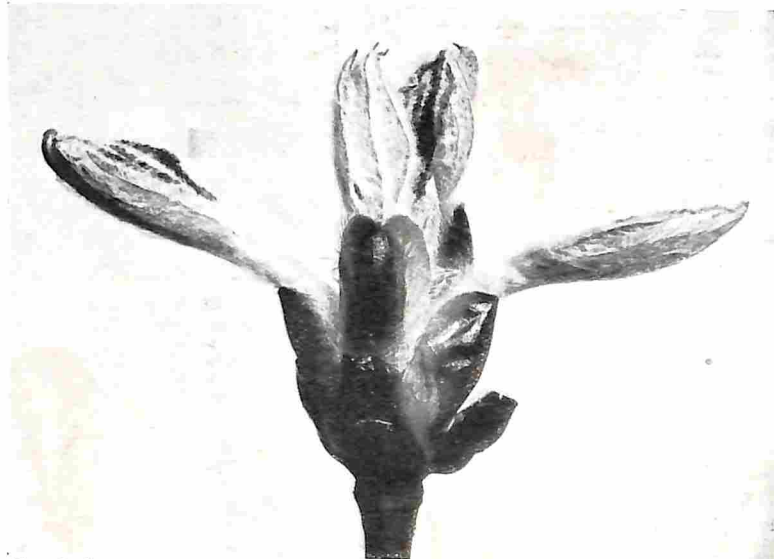

Foto L. Dorsman Cz.

ONTLUIKENDE KASTANJEKNOP.